

RAJNAI LÁSZLÓ: VÖRÖSMARTY MIHÁLY. EGY KÖLTŐ VILÁGA

Szerkesztette Román Károly, Székesfehérvár, Árgus Kiadó–Vörösmarty Társaság, 1999, 2000², 236 l.

Piros és fekete szín játszik egymásba a Vörösmarty-émlékév nyitányaként megjelent nagyesszé címlapján, hiszen Vörösmarty „műveinek és nyelvi képzeletének nábobí gazdagsága mellett eltörpül ugyan a szivárványos égbolt minden festői pompája, sorsa és egyénisége azonban mindig piros és fekete; az éjszaka sötétje és a tűz lobogása váltakozik benne, néha magányos szólamokban, máskor mindkettő egyszerre, vad birokra kelve egymással” (222).

A Vörösmarty-utóélet mindig sokat köszönhetett a 20. század esszéíróinak. Schöpflin Aladár, Babits Mihály és Szerb Antal útjára (hogy csak a legnagyobbakat említsük) újabban Szabó Magda lépett, aki *A lepke logikája* című, műértelmező kötetében (1996, 2000²) az irodalomtörténet részéről aligha túl nem értékelhető módon egyszerre rombolta le Gyulai Pál jóízű, biedermeier mézeskalács-házát és a többre hivatott Tóth Dezső ideológiai alapozott bástyáit. Rajnai László könyvvé szerkesztett esszéje időben korábról való, negyven évvel megírása után jelent meg, ám elhelyezni az opuszt már a felületés rálapozás is segít: ajánlása Várkonyi Nándornak, a pécsi mesternek és barátának szól.

Kétségkívül nagy megbántottság és nagy önbizalom szükséges ahhoz, hogy több mint egy emberöltő múltával valaki változatlan szöveget adjon nyomdába – egy olyan alkotóról írva, akinek kritikai kiadása 1960-ban indult meg és (a 2000-ben kijött kötetel együtt) eddig 18 tomosra ment. Ezzel a szerző vállalta, hogy műve azonnal tudománytörténeti helyére kerül, viszont elemzése, eszme-futtatásai

helyett a továbblépéshez az ottani kommentárokat fogjuk – habár kritikával – majd használni.

Rajnai László Vörösmarty-képét a katolikus szellemtörténet szabja meg. A költő saját tehetségének árulója, mivel: „Nincs a felvilágosult emberszeretetnek és polgári haladásnak olyan szemfényvesztő csalátka, mely megérdemelné, hogy Isten választott embere faképnél hagyja miatta a saját munkáját, a nagy művet...” (176.) A poéta ilyen értelemben a romantika papja – Vörösmarty egyenesen „az ország főpapja” (221) –, a színház Thália temploma; költőnk pedig annak a dunántúli, pannon magyarnak az ideáltípusa, aki józanságával tűnt ki a magyar történelemben, aki annak idején élvezni tudta „a nagy Terézia aranykori uralkodását”-t, és távol állt tőle „a Martinovics-féle ábrándok” (16) minden formája. Hogy az 1848-ban *Harci dalt* író Vörösmarty értelmezhető legyen (179), már fiatal korában lappangania kell benne „egy rózsás arcú ifjú trubadúr és egy mészáros lelke”-nek (90), és a világlátás teljes elkomorulását, amit Babits 1846-ra tett, *Az emberek* szövege alapján, szerzőnknek előre kell hoznia, legalább az 1830-as évek végére. Az 1840-es évtized kulcsszavát pedig a liberális „igazság”-ról a „testvériség”-re cseréli (195). Ennek megfelelően Rajnait igazából a fiatal, eposzíró Vörösmarty érdekli: az 1831 előtti költői világra 144 oldal jut; az akadémikusra, a dráma- és a novellaíróra és az utolsó másfél évtizedre 92.

Rajnai Lászlónak – ez vitán felül állhat – saját Vörösmarty-képe van; a költő a

„Menny, Föld és Pokol” misztikus lélekretegeinek egymásutánját éli meg ötvenöt éve alatt (83–87). Esszéről lévén szó, e látásmódot a recenzens kommentálhatja, ismertetheti, ám következetességét csak elismeréssel rögzítheti. Vegyük hozzá, hogy a szerző a régi Eötvös Kollégium stílusbiztonságával és írni tudásával rendelkezik.

Több szavunk lehet az 1999 szeptemberében megfogalmazott írói szándék „tudományosan is korrekt”-célkitűzéséhez. A méltányosság azt kívánja, hogy ne mai ismereteink összessége, hanem a megírás időpontjában birtokolható tárgyi anyag legyen egybevetésünk horizontján. Nem tagadjuk, hogy zavarnak az odavetett minősítések is: Erdélyi János „korlátolt, sőt határozottan buta” (126), Gyulai Pál nem érti a romantikát (uo.), Bajza József „az irodalom botospánja” (155), Vajda Péter „meglehetősen zavarosfejű” (175). Ennyi elmarasztalás ugyanis már-már felekezeti elfogultságot tükröz, ami nem volt meghatározó jegye a romantika tehetség szabta, „írói reszpublikájának”, így reformkori irodalmunknak sem. Többet nyom a kifogások serpenyőjében, hogy néhány esetben kimondottan csúsztatások igyekeznek a mondandót igazolni; márpedig ez aláássa az olvasó bizalmát. Vörösmarty nem *öt*, hanem *nyolc* évig volt Perczeléknél nevelő (23); az pedig a pórus jár boroshordós szekér mellett álldogáló „suhanc” személyiségvarázsát hivatott igazolni, hogy Perczel Sándor ott, az országúton szerződötti nevelőnek, holott Perczel Mór egészen pontosan megörököltette a történeteket (22). A költő principálisa, amint az a *Zalán futásához* csatolt előfizetői névsorból kiderül, egymaga 10 példányt rendelt a hőskölteményből. A Klivényi Jakab-levél-

ben említett, nem reagáló, itt általánosított „Perczel urak” a család Mecseknádasdon lakó másik ágához tartoztak, így semmi kötődésük nem volt a nevelőhöz (24). Felújul itt a *Csongor és Tünde* pesti cenzori elutasításának Vörösmarty Jánostól, a költő öccsétől származó legendája (142), holott már *A bujdosók* is Székesfehérvárott jelent meg 1830-ban, és oda nemcsak a könyvvizsgálói feladatokat ellátó egykori tanára, Szabó Chrysostom ciszterci atya vonzotta, hanem Számmer Pál ismerős és a pestieknél olcsóbban dolgozó nyomdája is. A költő csak 1833 nyarától lakott a pesti Kalap utcában, és így a *Csongor és Tündét* nem fejezhette be ott (145). Vanak végül olyan feltételezések, amelyeket a kritikai kiadás munkálatai döntöttek meg. Két példát említünk erre is: Vörösmarty aligha tervezte „csinos, fordultatos, bájos, népi játék”-nak művét (138), a *Csongor és Tünde* előfizetési felhívása a Hazai s Külföldi Tudósítások 1830. szeptember 22-i számához csatolva ugyanis arról tudósít, hogy a Tündér Ilona-történet költői változatát, egy megemelt ponyvakiadást szándékozott létrehozni. A kézirat tüzetes vizsgálata (1924 óta van az MTA Könyvtárában) pedig arról győz meg, hogy az *Éj* és a három vándor már az első vázlatban is szerepelt (VÖM 9, Bp., 1989, 439, 443), szemben Rajnai munkahipotézisével, amely szerint dramaturgiaiailag szervesen jeleneteik utóbb ötlöttek Vörösmarty eszébe (142). Az *Éj* monológja – „Vörösmarty költészetének csúcsa”, sőt a magyar irodalom non plus ultrája (uo.) – sem utólagos lírai betét: „Tünde az éjet fölkeresi, melly álmodozva egy pataknál ül.” (VÖM 9, 443.)

A klasszikus költő (is) akkor hal meg igazán, ha életútja és műve viták nélkül,

szép közmegegyezéssel, de gyorsulón tart a kötelező olvasmánnyá válás, majd a címkéző feledettség felé. A sematikus irodalomszemlélet évtizedei után bizony nagyot kell szólínia annak, amire még felkapjuk a fejünket. Egy születési bicente-

náriumot nehéz lett volna jobban elkezdni, mint egy olyan, vitákat kavaró, ám szuverén látásmódú kötettel, amilyen Rajnai Lászlóé. Csak legyen erőnk, figyelmünk ezen a színvonalon folytatni.

Kerényi Ferenc

KOLTA LÁSZLÓ: VÖRÖSMARTY MIHÁLY EMLÉKE TOLNA MEGYÉBEN

Bonyhád, Völgységi Múzeum, 2000, 28 l. + 1 ív képmelléklet (Völgységi Füzetek, 6).

Az 1990-ben indult Völgységi Füzetek sorozata egyike azoknak a helytörténeti kiadványoknak, amelyek izgalmas közlésekkel jelennek meg országszerte, de megoldatlan propagandájuk, kései és sporadikus bibliográfiai felbukkanásuk miatt ezek nemigen kerülnek át az országos tudománnyosságba. A hatodik füzet Vörösmarty Mihály születésének 200. évfordulóját köszönti. Szükség is van rá, mivel egyetemi hallgatók, magyartanárok arcáról is lerí a bizonytalanság, ha a fiatal költő életének Tolna megyei helyszíneiről esik szó, bár az itt, a Perczel-fiúk nevelőjeként és joggyakornokként eltöltött esztendőik (1820–1824) jelentőségét az irodalomtörténet feltárta és mindig számon is tartotta. A Vörösmarty-albumokban – a Czapáry László szerkesztette 1900. évitől a Lukácsy Sándor és Balassa László jegyezte 1955-ösig – szintén a Bonyháddhoz tartozó Börzsönypusztán és az 1930 óta Pincehellyel közigazgatási egységet alkotó Görbön átélt időszak a legkevésbé dokumentált.

Az ilyen kiadványtípusnak van egy évtizedek alatt kialakult szerkezete: a költő és a tájegység kapcsolata, itt írott műveinek kisanalógiája vagy listája (7–9; a kritikai kiadás birtokában és valószínűleg terjedelmi okok miatt az utóbbiakat itt idézetek helyettesítik); kultusztörténeti esettanul-

mány (10–23); a kultusz mai állása és feladatai (25–26); helytörténeti bibliográfia (27–28). Most sincs tehát másképp, ám ami kiemeli a füzetet a Vörösmarty-kutatás számára, az elsősorban pompás képmelléklete, amelynek 21 tétele éppúgy tartalmaz mai emlékhelyi képeket (bemutatva a börzsönyi és a bonyhádi Perczel-kúriát, a joggyakorlat helyéül szolgált görbői Csehfalvay-udvarházat, továbbá valamennyi, Vörösmartynek állított szobrot, emléktáblát), mint historikus ikonográfiai anyagot. Sajnos erről csak sommás képaláírások igazítanak el; alábbi kiegészítésükért, értelmezésükért a sorozatot szerkesztő Szóts Zoltán, bonyhádi múzeumigazgatónak tartozunk köszönettel.

A füzet címlapjáról egy teljesen ismeretlen, fiatal Vörösmarty tekint ránk, korabeli polgári divat szerint, ám a nemzeti színekbe öltözve (sötétzöld zrinyi, vörös mellény, fehér ing), jobboldalán (!) juratuskarddal. A kép szerepelt ugyan Fejős Imre katalógusában: „8. Veoreozmarti, Michele. – D’Allemagne – Genova, lit. Armanino. Litográfia. Megjelent: BOLDENYI M. J. (ifj. SZABÓ Pál), *La Ungheria antica e moderna*, Pistoja, 1852. című mű mellékleteként, francia és lengyel szöveggel is” (FEJŐS Imre, *Vörösmarty arca*, Bp., 1956, ItFüz 8, 54), de képmellékletében a ritka ábrázolást nem reprodukálta, így az